

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ
з дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”
(для бакалаврів)**

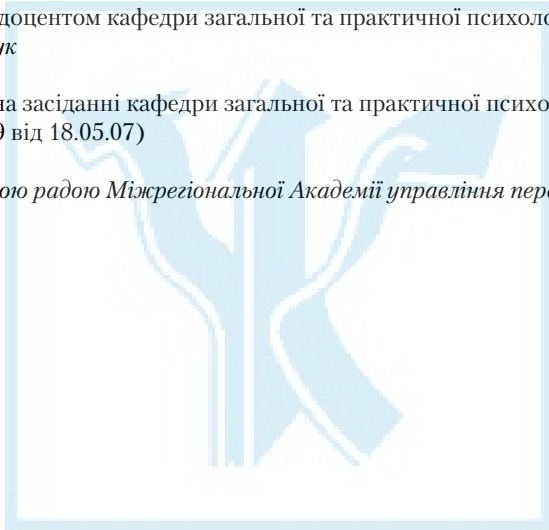
МАУП

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри загальної та практичної психології
О. Б. Мельничук

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 9 від 18.05.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мельничук О. Б. Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять з дисципліни “Загальна психодіагностика” (для бакалаврів). – К.: МАУП, 2008. – 36 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Загальна психодіагностика”, методичні вказівки щодо змісту інформації, яка має бути обговорена на занятті, основні поняття до кожної теми, план семінарського та практичного заняття (питання до семінарської частини та зміст практичної частини), питання, які виносяться на самостійне опрацювання, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Загальна психодіагностика” входить до циклу дисциплін, спрямованих на практичну підготовку студентів-психологів. За змістом курс пов’язаний із загальною, віковою, соціальною психологією тощо і забезпечує практичне спрямування засвоєних у рамках цих дисциплін теоретичних понять.

Програмно-цільові установки курсу визначаються відповідно до вимог професійної діяльності сучасного практичного психолога.

Вивчаючи курс, майбутній спеціаліст повинен знати:

- предмет, мету та завдання психодіагностики;
- основні психодіагностичні ситуації та їх специфіку;
- професійно-етичні принципи психодіагностичного обстеження;
- етапи постановки психологічного діагнозу;
- основні психодіагностичні підходи та методи;
- змінні психодіагностичного обстеження;
- методи та методика діагностики інтелекту;
- методи та методика діагностики особистості.

Курс “Загальна психодіагностика” спрямований також і на формування професійних умінь студентів-психологів, а саме:

- користуватися різними психодіагностичними методиками;
- проводити психодіагностичне обстеження. Робити психодіагностичні умовисновки, здійснювати постановку психологічного діагнозу;
- здійснювати психодіагностику особистості обстежуваного та його проблеми;
- використовувати індивідуальні та групові форми психодіагностичного обстеження.

Програмою вивчення психологічної дисципліни “Загальна психодіагностика” для практичних психологів передбачено як засвоєння теоретичного матеріалу, так і вивчення специфіки практичного застосування психодіагностичних процедур.

Матеріали «Методичних рекомендацій до семінарських та практичних занять з дисципліни “Загальна психодіагностика”» мають таку структуру: по-перше, на початку кожної теми подано методичні вказівки щодо змісту інформації, яка має бути обговорена на занятті, по-друге, — виділені основні поняття до кожної теми, по-третє, визначено план семінарсько-практичного заняття (питання до семі-

нарської частини та зміст практичної частини), по-четверте, запропоновано теми доповідей та рефератів, по-п'яте, визначено питання, які виносяться на самостійне опрацювання, а також вказано рекомендовану літературу для підготовки як семінарської, так і практичної частини заняття.

У планах семінарських занять виокремлені найбільш важливі методологічні, теоретичні та методичні питання, знання яких для студентів є обов'язковим. Без цих знань студенти, майбутні практичні психологи, не в змозі будуть здійснювати кваліфіковану професійну психологічну діагностику, визначати ефективні методи та конкретні методики психодіагностики у процесі вирішення практичних психодіагностичних завдань, надання психологічної допомоги.

Зміст практичної частини заняття спрямований на формування у студентів уміння використовувати теоретичні знання у психодіагностичній практиці. Тут передбачено розглядати особливості застосування різних психодіагностичних процедур — опитувальників, тестів тощо, а також визначати програму психодіагностичного обстеження особистості та групи.

У системі професійної підготовки практичних психологів важливе місце займає підготовка ними доповідей та рефератів. Така робота сприяє удосконаленню навичок роботи з науковою літературою із психології та розвитку умінь науково-дослідної діяльності, що є важливою складовою як теоретичної, так і практичної підготовки майбутнього фахівця з практичної психології.

Визначена в “Методичних рекомендаціях...” література, звичайно, не вичерпує всіх джерел, які розкривають зміст кожної теми. Її варто розглядати як своєрідний мінімум літератури, що передбачає також самостійну роботу студентів з каталогами та бібліографічними довідниками.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	Змістовий модуль I. Психодіагностика як наука і практична діяльність Наукова психодіагностика і психодіагностична практика

1	2
2	Психодіагностичні методи
3	Метод тестів у психодіагностиці
4	Проективний метод як діагностична процедура
5	Психометричні основи психодіагностики. Показники якості психологічного обстеження
6	Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження
7	Психодіагностичний процес
	Змістовий модуль II. Психодіагностична практика
8	Діагностика інтелекту та пізнавальних процесів
9	Типологічна діагностика та діагностика рис особистості. Особистісні опитувальники
10	Психодіагностика мотивації
11	Діагностика міжособистісних стосунків
12	Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості
Разом годин: 162	

ЗМІСТ
дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”

Змістовий модуль I. Психодіагностика як наука і практична діяльність

Тема 1. Наукова психодіагностика і психодіагностична практика

Методичні рекомендації

Загальна психодіагностика — одна із галузей сучасної психологічної науки, що тісно пов'язана з іншими галузями. На семінарському занятті з цієї теми слід проаналізувати проблему становлення предмета загальної психодіагностики, виділити сучасні підходи щодо його визначення. Розкриваючи зміст поняття “психодіагностика”, необхідно звернути увагу на структуру, завдання та стан сучасної психодіагностики.

На занятті варто обговорити основні етапи розвитку психодіагностики, особливості її виникнення та становлення в різні періоди. Звернути увагу на внесок Г. Роршаха, Ф. Гальтона, Дж. Кеттелла, А. Біне, Ч. Спірмена та ін. у розвиток психодіагностики. Визначити особливості психодіагностики як науки в першій та другій половині XX ст.; відзначити особливості розвитку вітчизняної психодіагностики.

Вивчення цієї теми в курсі загальної психодіагностики має своєю метою також ознайомлення студентів з основними психодіагностичними ситуаціями (ситуація клієнта, ситуація експертизи; ситуації, обумовлені використанням психодіагностичних даних) та завданнями, що ними визначаються.

Окремою проблемою, яка може бути обговорена на занятті, є проблема психодіагностичної літератури. Для ефективного вирішення завдань психодіагностики практичні психологи повинні враховувати методологічні та методичні засади використовуваної психодіагностичної літератури: наукових повідомлень, довідково-методичних видань, інструктивних матеріалів, популярних видань. Також необхідно звернути увагу на особливості використання в психодіагностичній практиці різних методик, що публікуються в літературі — закриті та відкриті методики, професійні та популярні методики психодіагностики.

На цьому ж занятті доцільно розглянути питання про професійно-етичні принципи в психодіагностиці: принцип спеціальної підготовки та атестації осіб, що здійснюють психодіагностичне обстеження, принцип особистої відповідальності, принцип конфіденційності, принцип об'єктивності, принцип психопрофілактичного викладення результатів, принцип забезпечення суверенних прав особистості, принцип обмеженого поширення психодіагностичних методик та ін.

Практична частина заняття включає аналіз особливостей і специфіки використання професійних і популярних тестів у практичній психодіагностиці.

Основні поняття: діагностика, психодіагностика, діагностичне обстеження, диференційно-діагностичне дослідження, ситуація клієнта, ситуація експертизи, П-методики, О-методики, сертифіковані методики.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Предмет і структура сучасної психодіагностики. Наукова психодіагностика і психодіагностична практика.

2. Історія психодіагностики як науки.
3. Психодіагностичні ситуації та завдання.
4. Професійно-етичні принципи в психодіагностиці.

Практична частина заняття

Аналіз особливостей і специфіки використання професійних і популярних тестів:

- тести діагностики психічних станів і властивостей особистості:

- 1) шкала самооцінки (Ч. Д. Спілбергера, Ю. Л. Ханіна);
- 2) визначення спрямованості особистості (орієнтаційна анкета);
- 3) особистісний опитувальник Г. Айзенка;

- популярні тести:

- 1) Керувати чи підпорядковуватись?
- 2) Хто я? Що я?
- 3) Ви вмієте бути щасливим?

Література [4; 37; 41; 55; 56; 58; 70]

Теми доповідей та рефератів

1. Психодіагностичне обстеження в роботі шкільного психолога.
2. Проблеми використання психодіагностичної інформації.
3. Проблема об'єктивності в психодіагностиці (наукова та паранаукова діагностика).
4. Витоки психодіагностики як науки. Психологічне тестування.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Зв'язок психодіагностики з іншими науками.
2. Місце та значення психодіагностики в процесі надання психологічної допомоги особистості.
3. Психодіагностика в дореволюційній Росії та СРСР.

Література [3; 6; 7; 11–13; 16–18; 54; 60; 70; 73; 105]

Тема 2. Психодіагностичні методи

Методичні рекомендації

Вивчення цієї теми в курсі загальної психодіагностики має на меті ознайомити студентів із методологією, методами та методиками психодіагностики. Розвиток психодіагностики призводить до виникнення особливого дослідницького методу — діагностичного. Розкри-

ваючи зміст психодіагностичного методу, необхідно підкреслити, що він конкретизується в трьох основних діагностичних підходах — “об’єктивний”, “суб’єктивний” та “проективний”. Аналізуючи зміст цих підходів необхідно звернути увагу на їх специфічні особливості:

- об’єктивний підхід — діагностика здійснюється на основі успішності (результативності) і/або способу (особливостей) виконання діяльності;
- суб’єктивний підхід — діагностика здійснюється на основі інформації, що обстежуваний повідомляє про себе, на основі самостереження за своєю поведінкою, своїми станами, особливостями тощо;
- проективний підхід — діагностика здійснюється на основі аналізу особливостей взаємодії з зовні нейтральним матеріалом, який унаслідок своєї невизначеності стає об’єктом проєкції.

Кожний із зазначених підходів представлений численними методами та методиками. На занятті слід звернути увагу на те, що виокремлені підходи визначають можливості застосування конкретних методик для вирішення тих чи інших практичних завдань.

На цьому ж занятті доцільно розглянути питання класифікації психодіагностичних процедур. Слід звернути увагу на специфіку того чи іншого методу психодіагностики, а також підкреслити, що підбираючи методи та методики для психодіагностичного обстеження, слід враховувати те, що недоліки одного методу можуть бути компенсовані включенням у дослідження інших методів. Тому при плануванні психодіагностичного обстеження психолог повинен ретельно зважувати на діагностичні можливості тієї чи іншої методики, щоб якомога ефективніше вирішувати психодіагностичні практичні завдання.

Основні поняття: психодіагностичний метод, об’єктивний підхід, суб’єктивний підхід, проективний підхід, метод, методика, вербальні методи, невербальні методи, банк завдань, клінічні методи, експертні методи, кодифікація ознак, контент-аналіз, матеріал спостереження, протокол спостереження, репертуарні сітки, стандартизовані та хронометричні методики, економічна оптимальність, рейтингові шкали, графічні методи, уніфікована методика, каузометрія, принцип комплексної психодіагностики.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Психодіагностичний метод та діагностичні підходи.
2. Основи класифікації психодіагностичних процедур.
3. Категорії психодіагностичних методів.

Практична частина заняття

1. Вивчення особистості біографічним методом.
2. Визначення типів акцентуацій у підлітків та старшокласників (методика аутоідентифікації акцентуацій характеру Е. Г. Ейдемільера та методика Г. Шмішека).

Література [14; 19; 97]

Теми доповідей та рефератів

1. Активні методи в роботі шкільного психолога.
2. Комп'ютерна психодіагностика.
3. Об'єктивний підхід у психодіагностиці.
4. Суб'єктивний підхід у психодіагностиці.
5. Проективний підхід у психодіагностиці.
6. Графічні методи у психодіагностиці.
7. Діагностичне значення невербальних методик.
8. Контент-аналіз як психодіагностична процедура.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Адаптація зарубіжних тестів.
2. Діагностичний підхід та діагностичний метод.

Література [1–3; 5–7; 9; 13; 15–19; 28; 40; 44; 45; 50; 51; 59; 61; 62; 69; 79; 82; 85; 87; 88; 93; 98; 102; 104; 111; 113; 116; 123; 126–129; 132; 133]

Тема 3. Метод тестів у психодіагностиці

Методичні рекомендації

У процесі підготовки до семінарської частини цього заняття особливу увагу слід звернути на такі питання:

- Теорія розвитку тестів. Допсихологічні тести, розробка психологічних тестів.

Тестологія і психодіагностична практика.

- Характеристика теорії тестології.

- Переваги та проблеми використання тестового методу в психодіагностиці.
- Сучасний психологічний тест. Компоненти сучасного психологічного тесту. Норма та відхилення в тесті.
- Види тестів у психодіагностиці: за спрямованістю, тести за формою процедури дослідження, тести за особливостями тестових завдань, тести в залежності від часових обмежень, тести за оснащеністю.

У практичному аспекті знання особливостей сучасного психологічного тесту необхідне для правильної організації тестування та аналізу й інтерпретації цих тестових методик. Знання переваг та недоліків тестів — необхідна умова обґрунтованого їх застосування в практичній психодіагностиці.

Вивчаючи тему, необхідно також приділити належну увагу аналізу категорій норми та відхилення в тесті.

На занятті слід обговорити також проблему застосування в психодіагностиці комп'ютерних та комп'ютеризованих тестів, наголосити на перевагах та недоліках такого тестування як при проведенні індивідуального психодіагностичного обстеження, так і групового.

Практична частина заняття — обговорення діагностичних можливостей та особливостей застосування опитувальника Р. Кеттелла (бланковий та комп'ютеризований варіанти методики).

Основні поняття: психологічний тест, тестові показники, норма та відхилення в тесті, тести досягнень, тести інтелекту, тести креативності, тести критеріально-орієнтовані, тести особистості, тести спеціальних здібностей, тести групові та індивідуальні, тести вербальні та практичні, тести швидкості та результативні, тести апаратні та бланкові, комп'ютерні тести, комп'ютеризовані тести, ключ до тесту, нормальний розподіл, тест-опитувальник, педагогічні тести, психодіагностичний профіль, пункти тесту, розподіл тестових балів, стандартизація тесту, рестандартизація тесту, вільна відповідь, стандартне відхилення, соціально-психологічний норматив, соціокультурний норматив, статистичні норми.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Огляд розвитку тестів.
2. Поняття сучасного психологічного тесту. Поняття норми та відхилення в тесті.

3. Види тестів у психодіагностиці.
4. Види тестових завдань та відповідей.

Практична частина заняття

Методика Р. Кеттела (Дитячий варіант методики Р. Кеттелла. Форма С методики Р. Кеттелла).

Література [14]

Теми доповідей та рефератів

1. Проблеми використання тестового методу.
2. Тести в шкільній психодіагностиці.
3. Західні тестологічні концепції.
4. Проблема використання тестів інтелекту в психодіагностиці.
5. Адаптація іноземних тестів.
6. Комп'ютерні тести в роботі шкільного психолога.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Комп'ютерні та комп'ютеризовані тести.
2. “Об’єктивні” тести особистості.

Література [1; 3; 5–7; 16; 18; 21; 22; 26; 37; 39; 48; 49; 53; 61–63; 67; 85; 95; 96; 130–133]

Тема 4. Проективний метод як діагностична процедура

Методичні рекомендації

У процесі вивчення цієї теми слід звернути увагу на суттєві особливості проективного методу як психодіагностичної процедури. У темі 2 вже розкривалися деякі аспекти поняття проективного підходу в психодіагностиці. Тому зараз потрібно виокремити особливості проективної психології, проаналізувати поняття проекції як психологічного феномена, розкрити специфічні характеристики різних видів проекції (класичної, аутичної, раціоналізованої, симілятивної, комплементарної та ін.). Необхідно наголосити на принципах, що лежать в основі проективного дослідження і визначають “проективну гіпотезу”; визначити ознаки проективних методик — невизначеність стимулів, відсутність обмежень у виборі відповіді, відсутність оцінки відповідей обстежуваних як “правильних” чи “помилкових”.

У процесі заняття обговорюються також проблеми реалізації проективного підходу, його теоретичне обґрунтування в сучасній психодіагностиці.

Розкриваючи особливості проективного методу, необхідно також звернутися до класифікації проективних методик (Л. Франк): конститутивні, конструктивні, інтерпретативні, катарсичні, рефрактивні, експресивні, імпресивні, адитивні.

Вивчаючи всі ці питання, важливо спеціально підкреслити діагностичне значення проективних методик, особливості їх використання залежно від конкретних психодіагностичних ситуацій.

Практична частина заняття — обговорення проблем використання деяких проективних методик. У процесі обговорення слід звернути увагу на переваги та недоліки використання проективних методик у роботі практичного психолога в різних сферах, для вирішення різних практичних завдань.

Основні поняття: проекція, проективні методики, проективно-діагностична гра, конструктивні методики, конститутивні техніки, інтерпретативні техніки, катарсичні техніки, експресивні техніки, імпресивні техніки, адитивні техніки, рефрактивні техніки.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Поняття проекції і проективні методики.
2. Проблеми реалізації проективного підходу в психодіагностиці.
3. Види проективних методик.

Практична частина заняття

1. Тест “Неіснуюча тварина”.
2. Тест “Дім–дерево–людина”.
3. Методика “HAND-ТЕСТ”.
4. Тест Г. Роршаха.
5. Методика ТАТ Г. Мюррея.

Література [4; 15; 31]

Теми доповідей та рефератів

1. Малюнок як засіб психологічного аналізу.
2. Проективні методики в роботі шкільного психолога.
3. Використання діагностичного комплексу проективного інтерв'ю в роботі дитячого психолога.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Проекція: феномен та метод дослідження.
2. Безсвідоме та проективні методики.

Література [2; 3; 5–7; 15; 18; 25; 31; 46; 58; 80; 81; 109; 133]

**Тема 5. Психометричні основи психодіагностики.
Показники якості психологічного обстеження**

Методичні рекомендації

Приставаючи до вивчення цієї теми, слід звернути увагу на поняття психометрики, основні психометричні вимоги до методик: репрезентативність, надійність, валідність та стандартизацію інструменту психологічного вимірювання.

На семінарській частині заняття обговорюються такі питання:

- Стандартизація методики. Рестандартизація методики.
- Репрезентативність. Репрезентативність вибірки. Репрезентативність тестових норм. Тематична репрезентативність.
- Надійність. Фактори надійності. Методи оцінки надійності (ретестова надійність, еквівалентна надійність, “розщиплення” тесту).
- Валідність. Типи валідності: валідність за призначенням та характером отримання (валідність зовнішня і внутрішня, змістовна, конструктна, конвергентна і дискримінативна; практична і прогностична; інкрементна та диференціальна).
- Достовірність. Прийоми забезпечення достовірності тесту.

У процесі вивчення теми необхідно розкрити особливості основних типів даних у психодіагностиці (L-дані, Q-дані, T-дані), врахування їх при організації психодіагностичного дослідження.

На цьому ж занятті доцільно розглянути питання про рівні і шкали вимірів (номінальний, ординальний, інтервальний, відношень, абсолютний) та види вимірів (нормативний, критеріальний, іпсативний).

На практичній частині заняття варто проаналізувати особливості переведення сирих показників у величини нормалізованих шкал.

Основні поняття: психометрика, репрезентативність, вибірка стандартизації, генеральна сукупність, репрезентативність тестових норм, тематична репрезентативність тесту, надійність, помилка виміру, стандартна помилка виміру, ретестова надійність, еквівалентна надійність, валідність, змістовна валідність, зовнішня і внутрішня валідність, конструктна валідність, конвергентна і дискримінативна валідність; практична і прогностична валідність; інкрементна та диференціальна валідність, шкала достовірності, феномен соціальної бажаності, вимір, дискримінативність тесту, іпсативні норми, квартиль, конверсійна таблиця, конкурентна валідність, критеріальні норми, критеріальний показник, критерій валідності, надійність-валідність експертних оцінок.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Показники оцінки якості діагностичних процедур:
 - Стандартизація.
 - Репрезентативність.
 - Надійність.
 - Валідність.
 - Достовірність.
2. Психометрика в теорії та практиці психодіагностики.

Практична частина заняття

1. Переведення первинних даних у величини нормалізованих шкал.
2. Опитувальник Міні-мулт (скорочений варіант ММРІ).
3. Тести інтелекту Г. Айзенка.

Література [4; 23; 32]

Теми доповідей та рефератів

1. Вимоги до психодіагностичної підготовки психолога.
2. Комп'ютеризована психометрика.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Специфікація тесту.
2. Стандартизація тесту.

Література [3; 5; 6; 16–18; 20; 40; 49; 53; 108; 129]

Тема 6. Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження

Методичні рекомендації

Вивчення цієї теми в курсі “Загальна психодіагностика” має безпосереднє практичне спрямування. Ефективність організації та проведення психодіагностичного обстеження визначається тим, наскільки ретельно практичний психолог проаналізує змінні, що пов'язані з процедурою дослідження, що, у свою чергу, впливає чи може негативно вплинути на якість отриманої інформації. Майбутній психолог повинен добре орієнтуватися в процедурних артефактах.

Розкриваючи зміст факторів, що впливають на результати психодіагностичного дослідження, необхідно звернути увагу на особливості таких змінних:

- *Ситуативна змінна психодіагностичного обстеження* (визначається умовами обстеження); при аналізі її змісту необхідно зазначити, що на результати дослідження впливають як характеристики самих обставин (звичні, комфортні, пройшла адаптація тощо — з урахуванням фізичних та соціально-психологічних параметрів), так і емоційні та поведінкові бар'єри, чутки та загальні уявлення обстежуваних про сутність процедур та їх наслідки, забезпечення конфіденційності, а також вихідний рівень мотивації обстежуваних.
- *Змінна мети дослідження* (визначається метою діагностики — для наукового дослідження, інформування чи психологічної корекції); практичний психолог повинен дотримуватися вектора позитивних оцінок та прогнозів.
- *Змінна тестового психодіагностичного завдання* (визначається складністю та технологічністю завдання); аналізуючи її зміст, необхідно також зазначити, що вона залежить і від того, в якій вимірній системі даних здійснюється діагностика — L-, Q-, T-даних. Діагностичний експеримент у психології: орієнтуючий (“пілотажний”), критичний, методичний.
- *Змінна особистості досліджуваного* (визначається індивідуальними особливостями обстежуваного у віковому, статевому, диференційному, педагогічному, соціально-статусному тощо аспектах); аналізуючи її зміст, необхідно підкреслити, що в психодіагностичному дослідженні обстежуваний виступає одночасно у двох площинах — об'єкт психологічного пізнання та суб'єкт, який активно впливає на результат. Практичний психолог повинен враховувати “психологіку” обстежуваного — сукупність раціональних та ірраціональних стратегій поведінки під час психодіагностичного дослідження. Типи досліджуваних.
- *Змінна особистості психолога* (визначається поєднанням особистих та професійних якостей); необхідно звернути увагу на особисті і професійні якості психолога, характеристику та профілактику ефекту упередженості в психодіагностичному обстеженні.

Кожний із визначених факторів обумовлює якість отриманих результатів, тому їх необхідно враховувати при плануванні та здійсненні діагностики.

Основні поняття: адаптивне тестування, артефакт, діагностичне обстеження, інструментальна помилка, мотиваційні перекочення,

помилка діагноста, пілотування складності завдань, пошукове спостереження, профконсультаційна діагностика, психологіка досліджуваного, психологічна дистанція, психопрофілактика в психодіагностиці, типологічна селекція, екстраполяція закономірностей.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Ситуативна змінна.
2. Змінна мети обстеження.
3. Змінна тестового завдання.
4. Змінна особистості досліджуваного.
5. Змінна особистості психолога.

Практична частина заняття

Визначення програми діагностики деяких професійно значущих якостей психолога:

1. Особистісна шкала прояву тривоги.
2. Опитувальник PEN (Г. і С. Айзенка).
3. Експериментально-психологічна методика вивчення фрустраційних реакцій (С. Розенцвейга).
4. Малюнковий тест “Ділові ситуації”.
5. Тест опису поведінки К. Томаса (стиль конфліктної поведінки).

Література [4]

Теми доповідей та рефератів

1. Вплив рівня мотивації індивіда на результати психодіагностичного обстеження.
2. Вектор позитивних оцінок і прогнозів у психодіагностиці.
3. Мотиваційні артефакти в психодіагностичних вимірах Q-даних.
4. Об'єктивність психодіагностичного обстеження.
5. Ефект упередженості експериментатора.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Профконсультаційна діагностика.
2. Психопрофілактика та психодіагностика.

Література [2; 3; 5; 6; 13; 16; 44; 52; 53; 75; 85; 102]

Тема 7. Психодіагностичний процес

Методичні рекомендації

У процесі вивчення цієї теми необхідно звернути увагу на зміст поняття психологічного діагнозу, його специфічні особливості та відмінності від інших видів діагнозу — медичного, клінічного, клініко-психологічного тощо. Психологічний діагноз включає: 1) оцінку актуального стану досліджуваного явища; 2) прогноз подальшого його розвитку; 3) розробку рекомендацій, що впливають із усієї сукупності даних і визначаються метою дослідження.

Розглядаючи труднощі у постановці психологічного діагнозу, потрібно звернути увагу на характеристики понять “діагностичні ознаки” та “діагностичні категорії”.

Психодіагностичний процес включає в себе такі етапи: емпіричний, етап переробки й інтерпретації, етап прийняття рішення (постановка діагнозу).

Особливо потрібно виділити та проаналізувати помилки психолога, які можуть виникати у процесі реалізації того чи іншого етапу постановки психологічного діагнозу. Адже їх профілактика в практичній діяльності психолога забезпечує точність усіх компонентів психологічного діагнозу. Помилки на етапі збору даних — помилки спостереження, помилки реєстрації, інструментальні помилки. Помилки на етапі інтерпретації даних — ефект “першого враження” (переоцінка діагностичного значення первинної інформації), помилка атрибуції (приписування обстежуваному рис, яких у нього нема), помилка хибної причини, пізнавальний радикалізм (тенденція до переоцінки значення робочих гіпотез), пізнавальний консерватизм (надмірно обережне формулювання гіпотез).

Далі, у процесі вивчення цієї теми, слід показати, що на етапі прийняття рішення виокремлюють певні рівні психологічного діагнозу, які, залежно від завдань дослідження, можна визначати і як види діагнозу, — це симптоматичний діагноз, етіологічний та типологічний.

Вивчаючи всі ці питання, важливо також окремо наголосити на ще одному — питанні етики психодіагностичного обстеження. Тут варто проаналізувати етичні аспекти психодіагностичного дослідження.

Окремою проблемою, яка може бути обговорена на занятті, є специфіка постановки психологічного діагнозу в роботі шкільного психолога (діагностико-профілактична, діагностико-просвітниць-

ка, діагностико-корекційна, діагностико-консультативна діяльність шкільного психолога).

Основні поняття: психологічний діагноз, діагностичні ознаки, діагностична категорія, діагностичні фактори, якісний аналіз, описово-симптоматична діагностика, оцінне порівняння, оцінне судження, принцип комплексної діагностики, причинна діагностика, порівняльне рішення, факторне навантаження, ширина поля прогнозу.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Поняття психологічного діагнозу та його характеристика.
2. Етапи постановки психологічного діагнозу.
3. Етика психодіагностичного обстеження.

Практична частина заняття

1. Тест “Конструктивний малюнок людини із геометричних фігур”.
2. Тест М. Люшера.

Література [4; 15; 80; 81]

Теми доповідей та рефератів

1. Предмет психологічного діагнозу.
2. Практичний запит і постановка діагнозу.
3. Практичний запит та психологічна проблема.
4. Оперативна діагностика (експрес-діагностика) в роботі шкільного психолога.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Практичний запит та психологічна проблема.
2. Експрес-діагностика та тривала діагностика.

Література [2; 3; 7; 11; 12; 15; 20; 27; 44; 55; 71; 74; 87; 114; 117]

Змістовий модуль II. Психодіагностична практика

Тема 8. Діагностика інтелекту та пізнавальних процесів

Методичні рекомендації

У процесі вивчення цієї теми необхідно розкрити питання поняття інтелекту, основних підходів до його вивчення та структури. Слід

звернути увагу на аналіз досліджень щодо структури інтелекту — ієрархічні теорії структури інтелекту, модель інтелекту Терстоуна, модель інтелекту Айзенка та Гільфорда, модель інтелекту R. Cattell, модель інтелекту Стернберга. Потрібно також розкрити вплив різноманітних факторів на інтелект. Тут варто акцентувати увагу на таких питаннях: інтелект і спадковість; інтелект і біологічне середовище; інтелект і статеві відмінності; інтелект і харчування; інтелект і соціокультурне середовище; відмінності в інтелекті, обумовлені віком; відмінності в інтелекті, обумовлені кількістю дітей та черговістю їх народження; інтелект та особистісні властивості тощо.

Розкриваючи зміст цієї теми, особливо потрібно виокремити психометричні методи виміру інтелекту, розкрити їх діагностичне значення.

Далі у процесі вивчення цієї теми розглядаються питання особливостей психодіагностики пізнавальної сфери особистості. Тут необхідно визначити загальні характеристики методів діагностики пізнавальних процесів — уваги, відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, а також мовлення.

У практичній частині заняття здійснюється аналіз структурних особливостей та особливостей використання деяких тестів інтелекту. Розглядаючи ці питання, необхідно підкреслити специфічні особливості тестів та їх діагностичні можливості.

Основні поняття: інтелект, коефіцієнт інтелекту, теорії IQ, психометричні методи виміру інтелекту. Особливості пізнавальної сфери особистості: індивідуальні якості, перцептивні, мнемічні, імаженативні, атенційні здібності, розумовий розвиток.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Поняття інтелекту. Підходи до визначення інтелекту. Теорії структури інтелекту.
2. Фактори, що впливають на інтелект.
3. Психометричні методи виміру інтелекту, їх діагностичне значення.
4. Діагностика пізнавальних процесів особистості.

Практична частина: робота з методиками

1. ШТРР (можливий комп'ютерний варіант).
2. Тест інтелекту Біне-Сімона.
3. Тест інтелекту Д. Векслера.

4. Культурно-вільний тест на інтелект R. Cattell (CFIT).
5. Тест інтелекту Амтхауера.
6. Прогресивні матриці Дж. Равена (можливо, з використанням комп'ютера).
7. Тест креативності П. Торранса.

Література [3–5; 7; 9; 23; 26; 76; 89; 101; 133]

Теми доповідей та рефератів

1. Альтернативні підходи до розвитку діагностики інтелектуально-пізнавальної сфери особистості.
2. Діагностика інтелектуально-пізнавальної сфери особистості і профорієнтація (чи диференційна психологія).

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Розподіл тестових оцінок інтелекту.
2. Інтелект: передумови та детермінанти.

Література [3–5; 22–26; 30; 33–36; 50; 54; 56; 57; 65; 66; 72; 84; 89; 101; 112; 118; 133]

Тема 9. Типологічна діагностика та діагностика рис особистості. Особистісні опитувальники

Методичні рекомендації

Основне завдання вивчення цієї теми — розкриття особливостей психологічної діагностики особистості з урахуванням її феноменології, структури та динаміки. Особливу увагу слід приділити аналізу видів описів особистості: теорії рис, теорії типів, теорії інстанцій.

У процесі вивчення теми детально розглядаються питання типологічної діагностики та діагностики рис особистості. Аналізуються поняття “тип особистості” та “риса особистості”, крім того, необхідно розкрити особливості конституційних, індивідуальних та власне особистісних рис.

Розкриваючи особливості методів вивчення особистості, необхідно підкреслити переваги та недоліки їх застосування у психодіагностичному процесі. Тут варто розглянути основні методи вивчення особистості — спостереження, самоспостереження, біографічний метод, методи опитування, експериментальні методи, тести, проєктивні методи. Оскільки специфічні особливості більшості цих методів вивчались уже в курсі інших дисциплін, то зараз доцільно більш ґрун-

товно проаналізувати психодіагностичні особливості та можливості особистісних опитувальників.

У процесі аналізу змісту цього питання необхідно звернути увагу на: 1) поняття методу особистісного опитувальника, його специфічні характеристики; 2) види опитувальників; 3) форми запитань та подання даних в опитувальниках; 4) проблему достовірності особистісних опитувальників та фактори, що детермінують відповіді на запитання — фальсифікація та установки на відповіді, особливості розуміння запитань та змінність відповідей, а також — явище психометричного парадоксу.

Тут же варто зупинитися ще на одній проблемі — особистісні опитувальники та теорії особистості. Достовірність отриманої за допомогою опитувальника інформації безпосередньо залежить від теоретичних поглядів автора методики. В основі будь-якого опитувальника лежать ті чи інші уявлення про особистість, її структуру. Це визначає певні труднощі у застосуванні різноманітних особистісних опитувальників у практиці психодіагностики.

Практична частина заняття присвячується аналізу особливостей деяких особистісних опитувальників, можливостей їх застосування при вирішенні психодіагностичних практичних завдань.

Основні поняття: особистість; тип особистості; риса особистості; фізичний розвиток, емоційний розвиток, когнітивний розвиток, соціальний розвиток, моральний розвиток особистості; життєвий план особистості, тип атрибуції, Я-концепція; особистісний опитувальник; психометричний парадокс.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Класифікація типів та природа особистості в психологічних теоріях. Теорії особистості, їх типи: психодинамічні, соціодинамічні, інтераціоналістичні, експериментальні, неекспериментальні, структурні, динамічні.
2. Методи дослідження особистості.
3. Особистісні опитувальники:
 - поняття та види;
 - проблема достовірності особистісних опитувальників;
 - особистісні опитувальники та теорії особистості.

Практична частина заняття

Аналіз особливостей особистісних опитувальників:

1. Особистісний опитувальник Г. Айзенка.
2. Особистісний опитувальник Дж. Кеттелла.

Література [4; 14; 133]

Теми доповідей та рефератів

Психологічна характеристика учня як особистості.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Психологічна характеристика особистості.

Література [2; 6; 12; 17; 25; 29; 32; 35; 38; 41; 47; 64; 68;
76–78; 83; 90; 92; 94; 99; 100; 103; 106; 115;
119–122; 124; 125; 131; 134]

Тема 10. Психодіагностика мотивації

Методичні рекомендації

Вивчення цієї теми потрібно починати із розгляду методологічних питань психології мотивації. Для цього необхідно, перш за все, звернути увагу на поняття “мотиваційна сфера”, “мотиви” та “мотивація” як об’єкти психодіагностики, крім того, необхідно розглянути тлумачення цих понять як у вітчизняній, так і зарубіжній психології. Проаналізувати основні моделі мотивації: змістовні та процесуальні, основні підходи до класифікації мотивів.

Для більш глибокого розуміння сутності особливостей психодіагностики мотивації варто акцентувати увагу на основних показниках мотивації, індикаторах мотивації, що опосередковують процеси та критерії мотивації.

У процесі вивчення цієї теми на практичному занятті доцільно окремо зупинитися на особливостях прямих та непрямих методів психодіагностики мотиваційної сфери особистості, відзначити переваги та недоліки кожної із цих груп методів. Прямі методи — анкети, інтерв’ю, опитувальники тощо — скоріше виявляють причинні стереотипи, ціннісні орієнтації, аніж реальні мотиви діяльності; такі відповіді піддаються свідомій фальсифікації або ненавмисним перекрученням. Непрямі методи — проективні тощо — використовують для діагностики глибинних мотиваційних утворень, особливо неусвідомлюваних мотивів.

У процесі роботи над темою потрібно також розглянути питання особливостей психодіагностики в різних сферах — у системі освіти, на підприємствах, у спорті тощо.

Практична частина заняття — робота з тестами, що визначають мотивацію особистості.

Основні поняття: мотив, мотивація, потреба, інтерес, прагнення, наміри, мета; розвиненість мотиваційної сфери, гнучкість мотиваційної сфери, ієрархізованість мотиваційної сфери; мотивація досягнення; мотивація схвалення; мотивація афіліації.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Мотиваційна сфера як об'єкт психодіагностики.
2. Методи психодіагностики мотиваційної сфери особистості.
3. Особливості психодіагностики мотивації в різних сферах суспільного життя.

Практична частина заняття: робота з методиками

- 1) модифікація теста-опитувальника А. Мехрабіана для вимірювання мотивації досягнення: мотив прагнення до успіху і мотив уникнення невдачі (запропонована М. Ш. Магомед-Емінвим);
- 2) шкала оцінки мотивації схвалення (Д. Крауна, Д. Мароу);
- 3) модифікація вимірювання мотивації афіліації (ТМА);
- 4) дослідження мотиваційної сфери за допомогою методики "ТГФ" (Тест гумористичних фраз), запропонованої А. Г. Шмельовим.

Література [4; 7–9; 27; 127]

Теми доповідей та рефератів

1. Потреби та мотиви як об'єкти психодіагностики.
2. Проективні методи в практиці психодіагностики мотиваційної сфери особистості.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Фальсифікація та установка на відповіді.
2. Мотивація та діяльність.

Література [3; 4; 6–8; 17; 25; 43; 68; 86; 100]

Тема 11. Діагностика міжособистісних стосунків

Методичні рекомендації

Психологія міжособистісних стосунків — розділ соціальної психології, який уже попередньо добре знайомий студентам-психологам, що розпочали вивчення психодіагностики. Тому в процесі роботи над цією темою варто актуалізувати їх знання в цій сфері. Розглядаючи міжособистісні стосунки як об'єкт психодіагностики, варто акцентувати увагу на таких питаннях:

- Міжособистісні стосунки; структура взаємодії та спілкування людей: поведінковий, афективний, когнітивний компоненти.
- Симпатії — антипатії в міжособистісних стосунках.
- Сумісність — несумісність осіб в умовах взаємодії.
- Фактори взаємодії осіб: соціологічний (соціально-економічний статус, професія, освіта), соціально-психологічний (ціннісні орієнтації, цілі, позиції, міжособистісний статус тощо), психологічний (стереотип поведінки), психофізіологічний (темперамент, емоційність, реактивність тощо).
- Міжособистісні стосунки в подружніх парах; стосунки в системі “батьки — діти”.

Важливим питанням, що потребує детального розгляду, звичайно ж, є питання класифікації методів психодіагностики міжособистісних стосунків та їх обґрунтування. У сучасній психодіагностиці існує багато конкретних методичних прийомів дослідження міжособистісних стосунків. Їх систематизація здійснюється за кількома критеріями: а) на основі об'єкта (діагностика діадних стосунків, внутрішньогрупових процесів, стосунків між групами тощо); б) на основі завдань, що розв'язуються у дослідженні (діагностика групової згуртованості, сумісності тощо); на основі структурних особливостей методик (опитувальники, проєктивні, соціометрія тощо); на основі вихідної точки відліку діагностики міжособистісних стосунків (виявлення суб'єктивних переваг, особистісних характеристик учасника спілкування, суб'єктивного відображення учасника стосунків тощо). Також в окрему групу можна виокремити методики непрямой оцінки міжособистісних стосунків, вони ґрунтуються на виявлених у соціальній психології закономірностях впливу емоційного ставлення, головним чином на невербальну поведінку та паралінгвістичні параметри (наприклад, методики, що базуються на закономірностях проксемічної

поведінки людей — вибір суб'єктом положення в просторі відносно іншої особи чи групи осіб залежить від його міжособистісних стосунків — позитивне емоційне ставлення виявляється у виборі більш близької відстані). Розглядаючи це питання, необхідно підкреслити, що критерії систематизації методик діагностики міжособистісних стосунків важливі для оцінки адекватності методики завданням того чи іншого дослідження.

Практична частина заняття — аналіз діагностичних можливостей деяких методик дослідження міжособистісних стосунків.

Основні поняття: міжособистісні стосунки, соціометрія, референтометрія.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Міжособистісні стосунки як об'єкт психодіагностики.
2. Методи та методики психодіагностики міжособистісних стосунків.
3. Діагностика проблем сімейного спілкування.

Практична частина заняття: робота з методиками

1. Соціометричне дослідження міжособистісних стосунків.
2. Референтометрія.
3. Тест Т. Лірі.
4. Методика Р. Жіля.
5. Методика “Малюнок сім'ї”.

Література [3; 5; 6; 27; 107; 128]

Теми доповідей та рефератів

1. Методики спостереження та експертної оцінки в практиці психодіагностики міжособистісних стосунків.
2. Проективні методики в практиці психодіагностики міжособистісних стосунків.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Міжособистісні конфлікти як об'єкт психодіагностики.
2. Проблема діагностики та профілактики конфліктів.

Література [3; 5; 6; 14–18; 21; 45; 66; 68; 91; 100; 107; 110; 120; 133]

Тема 12. Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості

Методичні рекомендації

Проблема психодіагностики індивідуальної свідомості та самосвідомості — одна з актуальних у сучасній психодіагностиці. Її вивчення має велике теоретичне та практичне значення для підготовки фахівців із практичної психології. У процесі вивчення теми насамперед потрібно звернути увагу на зміст понять “індивідуальна свідомість” та “самосвідомість”, розкрити їх структурні компоненти та особливості прояву, що визначає теоретичний аспект вивчення цієї теми, аналіз цих понять як об’єктів психодіагностики.

У подальшому, безумовно, слід розкрити особливості психодіагностичних методів, що застосовуються в практиці дослідження як індивідуальної свідомості, так і самосвідомості. Особливе місце серед цих методів та технік займає метод “репертуарних ґрат” Дж. Келлі. Його базова характеристика: не потребує звернення до групових норм і великих вибірок, дає змогу застосувати весь арсенал статистичних методів для аналізу індивідуальної свідомості, охоплює не тільки статичні, а й динамічні утворення особистості. Доцільно звернути увагу на підґрунтя техніки репертуарних ґрат, відзначити її відмінності стосовно інших технік суб’єктивного шкалювання, виділити принципи її складання.

Завдання практичної частини заняття — проаналізувати деякі конкретні методики діагностики індивідуальної свідомості та самосвідомості.

Основні поняття: індивідуальна свідомість, самосвідомість, метод “репертуарних ґрат”, репертуарна матриця, техніка суб’єктивного шкалювання, семантичний диференціал, стандартизовані самозвіти.

План семінарських та практичних занять

Питання до семінарської частини заняття

1. Індивідуальна свідомість та самосвідомість як об’єкти психодіагностики.
2. Методи діагностики індивідуальної свідомості та самосвідомості.
3. Метод “репертуарних ґрат” Дж. Келлі.

Практична частина заняття

1. Метод “репертуарних ґрат” Дж. Келлі.

2. Методика РСК Дж. Роттера.
3. Тест “Самооцінка особистості” (С. А. Будассі);
4. Оцінка рівня домагань (методика Ф. Хоппе);
5. Визначення рівня домагань “Моторна проба Шварцландера”.
Література [3; 4; 14; 15; 29; 47]

Теми доповідей та рефератів

1. Методики спостереження та експертної оцінки в практиці психодіагностики індивідуальної свідомості та самосвідомості.
2. Проективні методики в практиці психодіагностики індивідуальної свідомості та самосвідомості.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

1. Поняття про когнітивну диференційованість.
2. Методика САН.

Література [3; 4; 6; 14; 15; 26; 94; 95; 119; 121; 131]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: В 2 кн. — Кн. 1. — М., 1982. — 320 с.; Кн. 2. — 336 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика личности. — К.: Здоровье, 1989. — 168 с.
3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. — СПб.: Питер, 2001. — 207 с.
4. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. — Петрозаводск: Петроком, 1992. — 318 с.
5. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студ. пед. вузов: В 3 кн. — Кн. 3: Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. — 1985. — 512 с.
6. Общая психодиагностика / Под ред. А. А. Бодалева и В. В. Столина. — М., 1988. — 304 с.
7. Практикум по психодиагностике. Диагностика мотивации и саморегуляции. — М., 1990. — 160 с.
8. Практикум по психодиагностике: Конкретные психодиагностические методики. — М., 1989. — 176 с.
9. Практикум по психодиагностике: Психодиагностические материалы. — М., 1988. — 141 с.

10. *Психодиагностика: Учеб. для вузов / Л. Ф. Бурлачук.* — СПб.: Питер, 2003. — 351 с.
11. *Психодиагностика: теория и практика / Общ. ред. Н. Ф. Талызиной.* — М., 1986. — 207 с.
12. *Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К. М. Гуревича.* — М., 1981. — 232 с.
13. *Психологическая диагностика: Учеб. пособие / К. М. Гуревич, М. К. Акимова, Г. А. Берулава и др.; Ред.-сост. Е. М. Борисова.* — Бийск, 1993. — 324 с.
14. *Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 1998. — Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. — 384 с.; Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. — 480 с.*
15. *Романова Е. С., Потемкина О. Ф. Графические методы в психологической диагностике.* — М., 1982. — 256 с.
16. *Скребец В. А. Психологическая диагностика: Учеб. пособие.* — К.: МАУП, 1999. — 120 с.
17. *Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности.* — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 1998. — 420 с.
18. *Шмелев А. Г. и др. Основы психодиагностики: Учеб. пособие для студ. пед. вузов.* — М.; Ростов н/Д: Феникс, 1986. — 544 с.

Додаткова

19. *Lefiline и другие новые методы психологии жизненного пути / Сост. и общ. ред. А. А. Кроник; Послесл. Е. И. Головаха.* — М., 1993. — 230 с.
20. *Абрамова Г. С. Введение в практическую психологию.* — М., 1994. — 237 с.
21. *Аванесов В. С. Тесты в социологическом исследовании.* — М., 1982. — 199 с.
22. *Аверина И. С., Шенбланова Е. И., Перист К. Е. Адаптация мюнхенских тестов познавательных способностей для одаренных учащихся // Вопр. психологии. — 1991. — № 5. — С. 136–139.*
23. *Айзенк Г. Ю. Проверьте свои способности: Пер. с англ. — М.: Педагогика-Пресс, 1992. — 176 с.*
24. *Акимова М. К., Борисова Е. М., Гуревич К. М., Козлова В. Т., Логинова Г. П. Руководство к применению теста структуры интеллекта Рудольфа Амтхауэра.* — Обнинск, 1993.

25. *Алексеев А. А., Громова Л. А.* Психометрия для менеджеров. — Л., 1991. — 164 с.
26. *Альманах психологических тестов.* — М.: КСП, 1995. — 400 с.
27. *Ануфриев А. Ф.* Психологический диагноз: система основных понятий. — М., 1995. — 160 с.
28. *Артемьева Е. Ю.* Вероятностные методы в психологии. — М., 1975. — 206 с.
29. *Бажин Е. Ф., Гольякина Е. А., Эткинд А. М.* Опросник уровня субъективного контроля (УСК). — М., 1983. — 16 с.
30. *Барташнікова І. А., Барташніков О. О.* Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Діагностика готовності дітей до навчання в школі. Тести для дітей 5–7 років. — Т.: Богдан, 1998. — 84 с.
31. *Бельй Б. И.* Тест Роршаха: Практика и теория. — СПб., 1992. — 200 с.
32. *Березин Ф. Б., Мирошников М. П., Романец Р. В.* Методика многостороннего исследования личности. — М.: Медицина, 1976. — 186 с.
33. *Берулава Г. А.* Диагностика и развитие мышления подростков. — Витебск, 1993. — 240 с.
34. *Бибрих Р. Р.* Исследование видов целеобразования. — Кишинев, 1987.
35. *Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф.* Психологическая диагностика интеллекта и личности. — К.: Выща шк., 1978. — 141 с.
36. *Богданова Т. Г., Корнилова Т. В.* Диагностика познавательной сферы ребенка. — К., 1997. — 68 с.
37. *Борисова Е. М., Логинова Г. П.* Качественный анализ результатов тестирования // Детский практический психолог. — 1995. — № 2.
38. *Бороздина Л. В.* Исследование уровня притязаний. — М., 1985.
39. *Бузин В. И.* Краткий отборочный тест. — М., 1992. — 10 с.
40. *Бурлачук Л. Ф., Савченко Е. П.* Психодиагностика (психодиагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб). — К., 1995. — 100 с.
41. *Бурлачук Л. Ф., Королев Д. К.* Адаптация опросника для диагностики пяти факторов личности // Вопр. психологии. — 2000. — № 1. — С. 126–134.
42. *Бурмистров И. В., Шмелев А. Г.* Комплекс игровых методик для диагностики свойств темперамента // Практикум по психодиаг-

ностике. Прикладная психодиагностика. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. — С. 76–83.

43. *Виллюнас В. К.* Психологические механизмы мотивации человека. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 288 с.
44. *Войтко В. И., Гильбух Ю. З.* Школьная психодиагностика: достижения и перспективы. — К., 1980.
45. *Волков И. П.* Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. — Л., 1970. — 88 с.
46. *Воронин А. Н.* Диагностика невербальной проективности (краткий вариант теста Торренса) // Психологическое обозрение. — 1995. — № 1. — С. 31–33, 75–87.
47. *Габрияил Т. М.* Самооценка как метод исследования личности // Тез. докл. конф. “Проблемы патопсихологии”. — М., 1972. — С. 105–117.
48. *Гайда В. К., Захаров В. П.* Психологическое тестирование. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. — 104 с.
49. *Гильбух Ю. З.* Актуальные проблемы валидизации психологических тестов // Вопр. психологии. — 1979. — № 5. — С. 108–118.
50. *Гильбух Ю. З.* Темперамент і пізнавальні здібності школяра (Діагностика, педагогіка). — К., 1992. — 216 с.
51. *Глас Дж., Стенли Дж.* Статистические методы в педагогике и психологии. — М., 1976. — 495 с.
52. *Голубев Н. К., Битинас Б. П.* Введение в диагностику воспитания. — М., 1989. — 160 с.
53. *Горбатов Д. С.* Практикум по психологическому исследованию: Учеб. пособие. — Самара, 2000. — 248 с.
54. *Готовность* детей к школе. Диагностика психического развития и коррекция его неблагоприятных вариантов: Метод. разработки для школьного психолога / Е. А. Бугрименко, А. Л. Венгер, К. Н. Поливанова, Е. Ю. Сушкова. — М., 1989. — 88 с.
55. *Детский* практический психолог в системе народного образования: Учеб.-темат. планы и программа курса / Под ред. И. В. Дубровиной, А. М. Прихожан. — М., 1990. — 218 с.
56. *Диагностика* умственного развития дошкольников / Ред. Л. А. Венгер, В. В. Холмовская. — М.: Педагогика, 1978.
57. *Диагностика* учебной деятельности и интеллектуального развития детей. — М., 1981.
58. *Дилео Д.* Детский рисунок: диагностика и интерпретация. — М., 2001. — 272 с.

59. *Дистанционное* наблюдение и экспертная оценка. — М.: Наука, 1982. — 108 с.
60. *Дружинин В. Н.* Структура и логика психологического исследования. — М., 1994. — 163 с.
61. *Дюк В. В.* Компьютерная психодиагностика. — СПб., 1994. — 364 с.
62. *Ерофеев А. К.* ЭВМ в психодиагностике в высшей школе. — М., 1987. — 131 с.
63. *Ерофеев А. С., Клим В. И.* Компьютерная психодиагностическая система НОРТ: Практикум по педагогике и психологии высшей школы / Под ред. А. К. Ерофеева. — М., 1991. — 128 с.
64. *Жуков Ю. М. и др.* Диагностика и развитие компетентности в общении. — М., 1990. — 104 с.
65. *Зиверт Х.* Ваш коэффициент интеллекта: Тесты. — 2-е изд.: Пер. с нем. — М.: АО "Интерэксперт", 1999. — 143 с.
66. *Икгенкамп К.* Педагогическая диагностика. — М., 1991. — 240 с.
67. *Клайн П.* Справочное руководство по конструированию тестов. — К., 1994. — 283 с.
68. *Ковалев С. В.* Подготовка старшеклассников к семейной жизни: тесты, опросники, ролевые игры. — М., 1991. — 143 с.
69. *Козелецкий Ю.* Человек многомерный (психологические эссе). — К.: Лыбидь, 1991. — 288 с.
70. *Коржова Е. Ю.* Методика "Психологическая автобиография" в психодиагностике жизненных ситуаций: Метод. пособие / Под ред. Л. Ф. Бурлачука. — К.: МАУП, 1994. — 109 с.
71. *Косырев А. И.* Психодиагностика на основе признаков, не зависящих от диагноза, и проблема фальсификации ответов: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — М., 1987. — 27 с.
72. *Краткий* тест творческого мышления. Фигурная форма: Пособие для школьных психологов. — М., 1995. — 48 с.
73. *Критнер С., Де Карвало Р. Д.* Проблема метода в гуманистической психологии // Психол. журн. — 1983. — Т. 14, № 2. — С. 113–126.
74. *Кулагин Б. В.* Основы профессиональной психодиагностики. — Л., 1984. — 216 с.
75. *Кумков Л. В.* Психологическое исследование: Метод. рекомендации по проведению. — СПб., 1994. — 119 с.
76. *Леонгард К.* Акцентуации личности. — К., 1981. — 392 с.

77. *Леонтьев Д. А.* Методика изучения ценностных ориентаций. — М., 1982. — 17 с.
78. *Леонтьев Д. А.* Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). — М., 1992. — 16 с.
79. *Лубовский В. И.* Диагностическое значение некоторых невербальных экспериментально-психологических методик // Психол. исследования процесса диагностики. — Ярославль, 1981. — С. 53–60.
80. *Люшер М.* Сигналы личности: ролевые игры и их мотивы. — Воронеж, 1993. — 152 с.
81. *Люшер М.* Цвет вашего характера / Сара Д. Тайны почерка. — М., 1996. — 400 с.
82. *Марищук В. Л., Блудов Ю. М. и др.* Методики психодиагностики в спорте. — 2-е изд. — М., 1990. — 256 с.
83. *Мерлин В. С.* Очерк интегрального исследования индивидуальности. — М., 1986.
84. *Методика* діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Авт. кол.: Н. М. Стадненко, Т. Д. Ілляшенко, Л. В. Борщевська, А. Г. Обухівська. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998. — 144 с.
85. *Методы* и технические средства психологической диагностики // Тез. науч. сообщ. Всесоюз. конф. / Отв. ред. Ю. М. Забродин, В. В. Плотников. — Орел: ВНИИ охраны труда, 1988. — 175 с.
86. *Мильман В. Э.* Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности // Вопр. психологии. — 1987. — № 5.
87. *Нормативные* предписания разработчикам и пользователям психодиагностических методик // Вопр. психологии. — 1987. — № 5. — С. 176–181.
88. *Овчарова Р. В.* Справочная книга школьного психолога. — М., 1993. — 256 с.
89. *Панасюк А. Ю.* Адаптированный вариант методики Д. Векслера. — М., 1973. — 79 с.
90. *Пантелеев С. Р.* Методика исследования самооотношения. — М., 1993. — 32 с.
91. *Петровский А. В.* “Решетка противостояния позиций” как принцип диагностики уровня развития межличностных отношений // Вопр. психологии. — 1985. — № 2. — С. 32–39.

92. *Петровский В. А.* Принцип отраженной субъективности в психологическом исследовании личности // *Вопр. психологии.* — 1985. — № 4.
93. *Пиров Г. Д.* Классификация методов в психологии // *Психодиагностика в социалистических странах.* — Братислава, 1985. — С. 19–25.
94. *Похилько В. И., Федотова Е. О.* Техника репертуарных решеток в экспериментальной психологии личности // *Вопр. психологии.* — 1984. — № 3. — С. 151–157.
95. *Практикум по общей и экспериментальной психологии /* В. Д. Белин, В. К. Гайда, В. А. Ганзен и др.; Под общ. ред. А. А. Крылова. — Л., 1987. — 256 с.
96. *Практикум по общей психологии /* А. И. Абраменко и др.; Под общ. ред. А. И. Щербакова. — М., 1990. — 288 с.
97. *Практикум по психологии /* Под ред. А. Н. Леонтьева, Ю. Б. Гиппенрейтер. — М., 1972. — 248 с.
98. *Практикум по экспериментальной и прикладной психологии /* Л. И. Вонсовская и др.; Под ред. А. А. Крылова. — Л., 1990. — 272 с.
99. *Психологические исследования социального развития личности.* — М., 1991. — 231 с.
100. *Психология личности: тесты, опросники, методики /* Авт.-сост. Н. В. Киршева и Н. В. Рябчикова. — М., 1995. — 220 с.
101. *Развитие и диагностика способностей /* Отв. ред. В. И. Дружинин, В. Д. Шадриков. — М., 1991. — 181 с.
102. *Рогов Е. И.* Настольная книга практического психолога в образовании. — М., 1995. — 529 с.
103. *Русалов В. М.* Модифицированный личностный опросник Айзенка. — М., 1992. — 21 с.
104. *Сидоренко Е. В.* Методы математической обработки в психологии. — СПб.: ООО “Речь”, 2000. — 350 с.
105. *Ситковская О. Д.* Судебно-психологическая экспертиза аффекта: Метод. пособие. — М., 1983.
106. *Смирнов М. И.* Психологические проблемы личности школьника и ее формирования: Учеб. пособие. — М., 1990. — 75 с.
107. *Собчик Л. Н.* Диагностика межличностных отношений: модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т. Липри. — М., 1990. — 48 с.

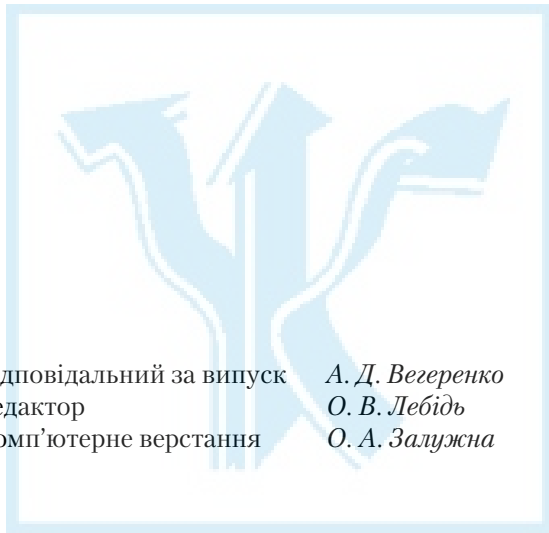
108. *Собчик Л. Н.* Пособие по применению психологический методики ММРІ. — М., 1971. — 63 с.
109. *Соколова Е. Т.* Проективные методы исследования личности. — М., 1980. — 176 с.
110. *Социально-психологические* методы практической работы в коллективе: диагностика и воздействие / Отв. ред. А. Л. Журавлев, В. А. Хащенко. — М., 1990. — 205 с.
111. *Спиваковская А. С.* Об использовании игровой деятельности для диагностики // Тез. докл. конф. “Проблемы патопсихологии”. — М., 1982. — С. 263–284.
112. *Степанов С. С.* Диагностика интеллекта методом рисуночного теста. — М., 1995. — 96 с.
113. *Суходольский Г. В.* Основы математической статистики для психологов. — М., 1972. — 428 с.
114. *Тарасов К. Е., Великов В. К., Фролова А. И.* Логика и семиотика диагноза (методологические проблемы). — М.: Медицина, 1989. — 272 с.
115. *Тышкова М.* Исследование устойчивости личности детей и подростков в трудных ситуациях // Вопр. психологии. — 1987. — № 1.
116. *Тьюки Дж.* Анализ результатов наблюдений. Разведочный анализ. — М.: Мир, 1981. — 693 с.
117. *Урунтеева Г. А., Афонькина Ю. А.* Практикум по детской психологии / Под ред. Г. А. Урунтеевой. — М., 1995. — 291 с.
118. *Филимоненко Ю. И., Тимофеев В. И.* Руководство к методике исследования интеллекта у детей Д. Векслера (WiSc). — СПб., 1992.
119. *Франселла Ф., Баннистер Д.* Новый метод исследования личности. — М., 1987. — 234 с.
120. *Фридман Л. М. и др.* Изучение личности учащегося и ученических коллективов. — М., 1988. — 207 с.
121. *Херсонский Б. Г.* “Пиктограмма” как метод изучения личности в норме и при некоторых нервно-психических заболеваниях: Метод. рекомендации. — Л., 1984. — 28 с.
122. *Худик В. А.* Психологическая диагностика детского развития. Методы исследований. — К., 1992. — 220 с.
123. *Черны В., Колларик Т.* Компендиум психодиагностических методов: В 2 т. — Братислава, 1988. — Т. 1. — 202 с.; Т. 2. — 239 с.

124. *Чудновский В. Э.* Нравственная устойчивость личности: Психологическое исследование. — М., 1981. — 201 с.
125. *Шапкин С. А.* Экспериментальное изучение волевых процессов. — М.: Смысл; ИПРАН, 1997. — 140 с.
126. *Шванцара Й. и др.* Диагностика психического развития. — Прага, 1978. — 388 с.
127. *Шевандрин Н. И.* Применение методов психодиагностики в педагогической практике. — Ч. 1: Основы общей психодиагностики. — Ростов н/Д, 1985. — 420 с.
128. *Шмелев А. Г.* Введение в экспериментальную психосемантику: Теоретико-методологические основания и психодиагностические возможности. — М., 1983. — 158 с.
129. *Шмелев А. Г.* Традиционная психометрика и экспериментальная психосемантика: объективная и субъективная парадигмы анализа данных // Вопр. психологии. — 1982. — № 5. — С. 36–46.
130. *Шмелев А. Г., Похилько В. И.* Адаптация тест-опросников: проблемы конструирования // Вопр. психологии. — 1985. — № 4. — С. 126–134.
131. *Шмелев А. Г., Похилько В. И., Козловская-Тельнова А. Ю.* Практикум по экспериментальной психосемантике: тезаурус личностных черт. — М., 1988. — 208 с.
132. *Щебетенко А. И.* Тесты для делового человека и для всех. — Пермь, 1995. — 197 с.
133. *Энциклопедия психологических тестов для детей.* — М.: Арнадия, 1997. — 256 с.
134. *Юнг К.* Психологические типы. — М., 1995. — 716 с.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни	
“Загальна психодіагностика”	4
Зміст дисципліни “Загальна психодіагностика”	5
Список літератури	27

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>О. В. Лебідь</i>
Комп'ютерне верстання	<i>О. А. Залужна</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-3182

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП